Po Talino „Baltikos"

1989 metų liepos 4—9 dienomis Taline vyko tarptautinis folkloro festivalis „Baltica-89", pradėjęs savo kelią 1987 m. Vilniuje, 1988 m. pabuvojęs Rygoje. Po pirmojo rato matyti, kad tiek organizaciniu, tiek informaciniu, tiek — svarbiausia — emociniu lygmeniu nepralenkiama buvo Rygos „Baltika". Tačiau juk iš kiekvieno renginio klaidų ir trūkumų, taip pat ir privalumų mokomės.

Festivalyje Lietuvai atstovavo trys etnografiniai ansambliai: Trakų rajono Kalvių ir Lieponių kaimų (vad. A. Armalienė), Švenčionių rajono Lazdinių (vad. P. Krivickienė), Telšių rajono Luokės „Šatrija" (vad. J. Misiūnienė).

Mintimis apie festivalį dalijasi folkloristai, dalyvavę jame kaip stebėtojai.

ALĖ POČIULPAITĖ, LTSR MMKC tautodailės sektoriaus vyr. mokslinė bendradarbė.:

● Pagrindinis šiemetinės „Baltikos" dėmesys — ugrofinų folklorui, kuriam atstovauja estai, vengrai ir keletas mažų Rusijoje ir Sibire pabirusių tautelių. Tą dėmesį pabrėžė ne tik folkloro kolektyvai, bet ir ugrofinų liaudies meno paroda, sukomplektuota iš Estijos, kitų sąjunginių respublikų bei užsienio muziejų. Ji neeilinė ir eksponatų parinkimu, ir eksponavimo kultūra, galinti būti pavyzdžiu panašių ekspozicijų rengėjams. Taigi siekta atspindėti etnokultūros visumą. Gaila, kad festivaliui trūko gyvo ryšio su tąja kultūra. Ypač tai keista atgimimo dienomis: argi estų tautinei savimonei nereikia etnokultūrinio pagrindo? Liūdna buvo žvelgti į gerokai nepilną salę per atidarymo koncertą, negausius eisenų žiūrovus, mažą susidomėjimą vakaronėmis aikštėse. . .

Pagrindinė ir šio festivalio, ir folkloro judėjimo apskritai problema — jo grynumas, santykis su stilizuotąja liaudies muzika bei kitomis kultūros apraiškomis ir formomis, folkloro perkėlimas į sceną. Nors šis festivalis buvo griežtai orientuotas į autentiką, tebegyvuojančias folkloro tradicijas, grynumo išlaikyti, deja, nepavyko, ir tai atsiliepė renginių kokybei.

Panašaus pobūdžio šventėse susiklosto dvejopi santykiai: a) atlikėjo ir žiūrovo, b) atlikėjo su atlikėju (t.y. tarp atskirų kolektyvų). Šie santykiai labai svarbūs, puoselėjant folkloro tradicijas, ugdant folkloro specifikos suvokimą, etninę sąmonę, kuriant bendrą festivalio nuotaiką, atmosferą, kuri turėtų gaubti kiekvieną: tiek atlikėją, tiek žiūrovą, sukurti tarp jų dvasinį ir emocinį ryšį. Šitokie festivaliai teikia ypatingą galimybę atsiskleisti kiekvienos tautos charakterio savitumui, folkloro grožiui, susieti atlikėją ir žiūrovą tomis amžinomis gėrio, grožio vertybėmis, kurias savaip išreiškia kiekviena tauta ir kurios iš esmės artimos kiekvienam žmogui. Dėl to tokios šventės pilnumui būtinas (jam reikia sudaryti kuo geresnes sąlygas) ne tik kolektyvo su kolektyvu santykis, bet ir kiekvieno kolektyvo su žiūrovu: salėje, gatvėje, aikštėje. . . Sukurti visumos santykį su individu ir individo su visuma, atmosferą, kurioje laisvai atsiveria ir reiškiasi tiek atlikėjas, tiek žiūrovas. Šiemetinėje „Baltikoje" buvo bandyta tai daryti, kuriant nedidelius židinėlius, bet jie nebuvo apgaubti bendros nuotaikos. Kartais, ypač iš nekoncertinio bendravimo su publika, buvo jaučiama, kad tą nuotaiką kuria ne oficialiai į festivalį pakviesti kolektyvai (tarp jų ir šeimininkų estų, kuriems labiausiai tai turėtų rūpėti), o „laukiniai" — latvių, ypač lietuvių ansambliai. . .

Festivalyje labai trūko informacijos: tiek kasdieninės (rodyklių, nuorodų — kur, kas ir kaip vyksta), tiek mokslinės (vienkalbės etiketės parodoje, katalogo nebuvimas, gilesnės, profesionalesnės kolektyvų bei jų atstovaujamų tautų folkloro charakteristikos ir kt.).

TERESE JURKŪVIENĖ, LTSR MMKC tautinio kostiumo sektoriaus vyr. mokslinė bendradarbė.:

● Pritariu visoms Alės Počiulpaitės mintims. Keletas kitų pastabų.

Estų folkloristai nepasinaudojo proga šį žanrą populiarinti tarp pačių estų sostinėje, gilinti folklorinio judėjimo tradicijas. Kol nėra savos publikos (kaip, pvz., Lietuvoje), reikia ją ugdyti. Pavyzdžiui, argi normalu, kai išvažiuojamuosiuose koncertuose leidžiama pusantros valandos vienam ansambliui vien tik dainuoti? Po pusvalandžio ir kantriausi žiūrovai išsilakstys. O dar jei nėra informacijos — koks ir iš kur kolektyvas, kodėl būtent tokį repertuarą atlieka, kuo jis savitas, koks kitas kolektyvas koncertuos po to? Beje, į šiuos dalykus, t.y. savo klausytojo ugdymą, reiktų atkreipti dėmesį ir mums, rengiant pasirodymus Lietuvos rajonuose, kaimuose.

● Be kita ko, mano dėmesio objektu šiame festivalyje buvo tautinis kostiumas. Dar sykį pamačiau, kad esam pražuvę, tiek laiko neskyrę etnografiniams ansabliams profesionalaus dėmesio ir ypač konkrečios pagalbos, įgyjant ar bandant savo jėgomis pasisiūti tautinį kostiumą, taip pat — nemažiau svarbu — ir tautinio kostiumo dėvėsenai. Nors mūsų etnografiniai kolektyvai labai geri, bet apranga. . . Stilizuoti estų ansambliai savo kostiumų autentiškumu vizualiai smarkiai pralenkė mūsų autentiškuosius. Į mūsų folkloro ansamblių aprangą reikia kištis kur kas griežčiau, ypač į išvažiuojančių mūsų folklorui atstovauti (kolektyvo garbės reikalas būtų be MMKC tautinio kostiumo sektoriaus konsultacijos nė nepradėti ruoštis išvykai — E.V.). Reikia daugiau šviečiamojo darbo, kita vertus — ir pačių ansambliečių geranoriškumo, suvokimo. Kitąsyk ir pakankamai gerą kostiumą sumenkina netikusi dėvėsena — pavyzdžiui, argi gražu pagyvenusiai moteriškei palaidi, ilgi žili plaukai, ar tinka koncerto metu aikštėje ant suolų sėdinčioms lietuvaitėms taip pasikelti sijonus, kad net keliai baltuotų? Mūsų, t. y. MMKC, pareiga išlydint kolektyvą į reprezentacinį renginį, jį apžiūrėti, paaiškinti, kaip ištaisyti, jeigu įmanoma, varganus turimus kostiumus (deja, folkloro ansamblius, turinčius normalius tautinius kostiumus, kuriuos negėda ir kitiems parodyti, kol kas ant vienos rankos pirštų skaičiuojame) ir pabrėžti, kad ir gražiausias, autentiškiausias tautinis kostiumas be orios jį atitinkančios dėvėsenos, taps tik skudurų ant karties.

● Dar viena pastaba. Lietuvoje turime daug folkloro gerbėjų, ir į „Baltiką" Rygoje bei Taline suvažiavo daug savos publikos. Į festivalį kaip oficialūs dalyviai kviečiami tik keli kolektyvai, o dalyvauti šventės šurmulyje nori daugybė Lietuvos folklorininkų. Šis to noro neužgesinsi, jo srauto nestabdysi, tokių „laukinių" žmonių buvo ir bus. Ir Talino „Baltiką" pagyvinę būtent jie. Tad norėtųsi pasiūlyti — lietuvių folkloro atstovai turėtų paprašyti festivalio organizatorių tiems „laukiniams" stogo virš galvos. Tik stogo nes jie patys pasirūpina ir maistu ir miegamaisiais maišais, ir transportu. Gal tą stogą galėtų suteikti miesto centre arba netoli tos vietos, kur apgyvendinti oficialieji dalyviai, esanti mokykla (ar mokyklos)? Už žinojimą, kad stogas tikrai bus, kad nereikės „partizanauti", atvažiuojantieji tikrai atsilygintų ir palaikytų normalią tvarką potalpose (t. y. klasėse). Suprantama, folkloro gerbėjai neatsisakytų ir bendrabučio paslaugų, jeigu tik tai realu. Ir padėti organizuotai apsistoti norintiems dalyvauti festivalyje reikėtų jau Kaune „Baltikoje". Juk tikrai iš įvairių Lietuvos kampelių suvažiuos daug ir neviesto jaunimo. Gal tokių bus ir iš Est

jos, Latvijos? Pasirūpinkime jais.

ARŪNAS LUNYS, LTSR MMKC muzikinio folkloro sektoriaus vyr. mokslinis bendradarbis.:

● Jeigu keliame autentiškumo vėliavą ir norime, kad festivalis „Baltica" įgautų šią prasmę, tai:

1) jis turi būti rengiamas ne dideliuose miestuose, kaip Vilnius, Kaunas, Talinas, Ryga, o tokiuose miesteliuose, kaip Kelmė, Rakveré, Viljandis.

2) reikėtų vienąkart atsiriboti nuo masiškumo, nuo gigantomanijos, elgtis kaip daug kur pasaulyje — festivalyje dalyvauja koks dešimt vietinių ansamblių ir kokie keturi svečių kolektyvai. Šventė trunka ne penkias, bet tris dienas.

O dabartinė realybė (jei su autentiškumo vėliava) rodo, kad turėtume apsiriboti viena diena autentiškų etnografinių kolektyvų pasirodymams. Tada ir senukai nepavargs, bus dėmesio centre visą dieną, ir žiūrovui — klausytojui bus įdomu.

RYTIS AMBRAZEVIČIUS, folklorinio ansamblio vadovas, Lietuvių etninės kultūros draugijos tarybos narys:

● Buvau nustebintas, kad mūsų folkloristai nepasinaudojo realiomis galimybėmis atlikti dalį organizacinių darbų, rengiant „Baltiką-90". Kontaktai su CIOFF-o atstovais buvo daugiau atsitiktiniai ir asmeniški, o ne dalykiniai.

● Ateičiai mums, organizuojantiems „Baltiką-90", norėtųsi palinkėti pasisemti iš visų praėjusių festivalių patyrimo; sugebėti maksimaliai panaudoti visas galimybes, istorines progas ir padaryti šventę gyvesnę. Tai yra labiau diferencijuoti ją pagal stilius, žanrus, siekti, kad matytųsi kuo išsamesnis visos tautinės kultūros vaizdas ir folkloro vieta joje. Palaikau idėją „Baltikai-90" suteikti baltų vienybės akcentą.

EUGENIJA VENSKAUSKAITĖ, LTSR MMKC choreografinio sektoriaus vyr. mokslinė bendradarbė.:

● Žinodama, kiek daug folkloro gerbėjų yra Vilniuje, Kaune, kiek daug jų iš visos Lietuvos suvažiuos į „Baltiką-90", manyčiau, kad kai kurie folkloro ansambliai, ypač kauniečių, turėtų visoms festivalio dienoms tapti vieno ar kito konkretaus senamiesčio kiemelio šeimininkais. Jų pareiga būtų papuošti kiemelį žalumynais, priiminėti ir pristatinėti svečius, įteikti jiems gėlių, suteikti koncertinę erdvę neplanuotiems atvykėliams, vakarais vesti vakarones, teikti informaciją, kas ir kada šiame kieme vyks, pardavinėti festivalio gaireles, bukletus, ženklelius, galbūt net pavaišinti nacionaliniais valgiais, žodžiu, kurti mieste jaukią šventišką festivalio atmosferą. Net tam tikra prasme lenktyniauti su kito kiemo šeimininkais — kurie svetingesni, nuoširdesni, ten gausiau dalyvių, žiūrovų.

Suprantama, įsipareigodami būti kiemo šeimininkais, ansambliečiai turėtų žinoti, kad dėl šventės sėkmės, dėl visų jie kiek nuskriaus save — nepamatys, kas tuo metu vyksta kitur. Tokia jau šeimininkų dalia. . .

ZITA KELMICKAITĖ, LTSR valstybinės konservatorijos Muzikos teorijos katedros vyr. dėstytoja.:

● Estai prieš „Baltiką-89" skelbė, kad šiame festivalyje bus siekiama autentiškumo. Pasirodo, kad šiandien tai nėra taip lengva. O tikrajai tradicinei kaimo kultūrai atstovavo lietuviai bei keletas ugrofinų tautelių kaimo kolektyvų. Neišvengė estai ir aikštės koncertų, surežisuotų ir gana vienodų (prieš kuriuos patys anksčiau buvo pasisakę). Tai dar kartą rodo, kad autentiškas folkloras didelėje aikštėje — rimta problema.

Jei ne lietuvių vakaronės miesto aikštėse, galbūt apskritai būtų labai trūkę folklorinės atmosferos. Gerai ar blogai, kad estai nerengia vakaronių, nepuola šokti ir dainuoti kaip mes folkloro šventėse Vilniuj? To priežastys galėtų būti: a) pačioje Estijoje dar nėra folklorinio judėjimo tradicijos; b) miestuose apsilpusi pagarba senajam, nesurežisuotam liaudies menui (nors, besiruošiant festivaliui, labai pagausėjo Estijos kolektyvų, pasivadinusių folkloriniais); c) o gal estai iš viso santūresni?

Antra vertus, diskutuotina, ar toks lietuvių „vakaroniškumas" yra gerai. Gal kaip tik jis atneš pražūtingų vaisių.

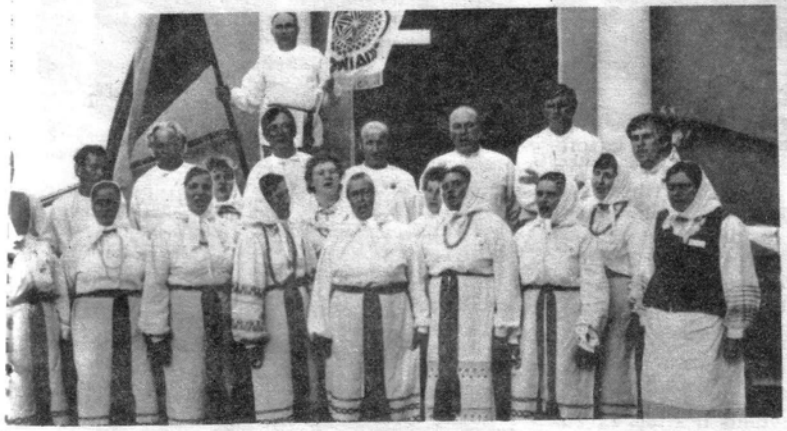

Lazdinių ansamblis.

Festivalio estafetės perdavimas lietuviams.

R. Virkučio nuotraukos

Lietuvaičių vakaronėje.

Soka setų - mažos Estijos tautelės atstovės.

Vokiečių atstovai festivalyje.

Juk vakaronėse dainos, šokiai ir kita niveliuojasi. Gal geriau būti santūresniems? Juk visi vykstantys procesai negali nepalikti žymės. Yra atradimų, pasiekimų, bet juos lydi ir praradimai, pražūtingi dalykai. Reikėtų giliai paanalizuoti, ką ir dėl ko keičiame, kokius reiškinius skatiname. Valdyti folklorinio judėjimo procesus beveik neįmanoma, gal ir nereikia, bet vienus reiškinius skatinti, o kitus kritiškai įvertinti — būtina. Kai matydavai, kiek daug lietuvių suvažiavę į Taliną, širdis džiaugdavosi dėl jų entuziazmo, pasiaukojimo — tokion tolybėn atkakti. Bet kai akis užkliūdavo už nubrizgusių, iki kelių nukirptų džinsų, per kuriuos mataruodavo tautinė juosta, už kūną dengusių neaiškios spalvos suplyšusių marškinių, vėl kildavo abejonių dėl mūsų tautiškumo suvokimo. . .

● Važiuodama į Taliną galvojau, kad estų festivalis priblokš skoninga reklama. Bet. . . Ne tik nepribloškė, jos netgi labai trūko, kaip ir konkretesnės, aiškesnės visų lygių informacijos.

● O paroda — profesionalumo, eksponatų parinkimo, moksliškumo viršūnė. Sveikas ir sektinas pavyzdys.

● Vaikščiodama po senamiestį, vis pagalvodavau, kaip trūksta mugės, norėtųsi atminčiai nusipirkti gero meistro pagamintą kokį estišką daikčiuką. Bet — gal ačiū Dievui, kad ir nebuvo jos, nes jei pasipiltų tokie „šedevrai", kokius neretai liaudies meno dirbinių vardu išdrįsta parodyti mūsų vadinamieji liaudies meistrai,— tai geriau mugės ir nedaryti.

● Norėjosi kokioje kavinukėje paragauti estiškų valgių. Puoselėju mintį, kad gal tai pavyktų Lietuvoje, Kaune.

● Gera idėja — ugrofinų genties vakaras. Apžvelgti jų folklorą įdomu, bet kai jis demonstruojamas nepritaikytoje tvankioje sporto salėje, negali būti jokio tautų šeimos vakaro, jokio buvimo — nei šventiško, nei iškilmingo, nei apskritai žmoniško. Kur tai matyta — tiek patiems vakaro dalyviams, tiek svečiams — sėdėti ant žemės, sumerkus tautinius rūbus į dulkėtas prakaituotas grindis. . .

● Nustebino nelabai įdomūs, perdaug vienodi užsieniečių kolektyvai. Norėjosi įvairesnės muzikos. . .

VYTAUTAS MUSTEIKIS, LTSR MMKC muzikinio folkloro sektoriaus vedėjas:

● Liūdna, kad „Baltikoje-89" geri norai nesutapo su realiomis galimybėmis. Džiaugėmės sužinoję, kad estai ruošiasi festivalyje daug dėmesio skirti autentiškumui, tad daug tikėjęsi, nusivylėm mažai gavę. Lietuvoje „Baltika-87" buvo rengiama vadovaujantis senais dainų švenčių stereotipais. Latvijoje „Baltikai-88" daug davė tautinis pakilimas, jis padėjo užtušuoti koncertus didelėse erdvėse, neužkliuvo nė administravimas, festivalis įgavo tokių savybių, tokios jaukios nuotaikos, ko neįgautų net Vakaruose. Visiškas fiasko — baigiamasis koncertas stadione. Estijoje „Baltikai-89" visos rankos atrištos, bet. . . Priežastys, mano manymu, būtų: geri vadovų bei organizatorių norai, bet neišsiskleidęs folklorinis judėjimas. (Estijoje — tik 15 folklorinių ansamblių. Tiesa, šis skaičius padidėjo tautinių šokių kolektyvų sąskaita — per šimtą jų, artėjant festivaliui, pasivadino folkloriniais, nors supratimą, kas yra folkloras, turi toli gražu ne visi. Kadangi estai vieninteliai pokario metais turėjo tipiškų baletinių dainų ir šokių ansamblių, tai tautinių šokių kolektyvams nėra sunku pasukti į folklorą.)

Nepaprastai šlubavo „Baltikos-89" organizacija ir informacija. Jeigu pats ko nepaklausi organizatorių, tai informacijos ir negausi. Ne kažin kokią informaciją Taline gali suteikti svečių kolektyvo šefas, pats ne talinietis, o iš Estijos pakraščio. (Mat 1989 pradžioje buvo perorganizuojamas Estijos MMKC, o kolektyvus šefavo respublikinės Folkloro mokyklos klausytojai.)

● Mūsų tautos siekia savarankiškumo, tačiau ar daug duos staigus metimasis nuo Rytų į Vakarus, neperėjinant per orią savastį? Ar ne baimė pasirodyti rusais prieš užsieniečius neleido estams net puikioje parodoje pateikti informaciją rusų, anglų ar kitomis kalbomis? Dažniausiai rašytinė festivalio informacija buvo pateikiama estiškai.

● Apvylė Giminės vakaras. Pati mintis tauri — ugrofinų tautų pabuvimas kartu. Juolab, kad ne viena ugrofinų tautelė, kurių atstovai buvo atvykę į festivalį,— ant išnykimo ribos. Gal šis festivalis suteiks galimybę siekti šioms tautelėms pripažinimo vietose, pačioms pakilti, suvokti, kad jos nevienišos, kad yra didelės giminės šakos. Tačiau tai turėjo įvykti rimtyje, susikaupus. O čia — paprastas koncertukas nepaprastai tvankioje sporto salėje. Labai norint, ir sporto salei buvo galima suteikti jaukumo — papuošus žalumynais, vėliavomis ir kitais akcentais (o gal tai — išorė — svarbi ir būdinga lietuviams, estai — racionalesni ir šaltesni?). Net estų folkloristo I. Tynuristo bandymas visus įtraukti į bendrą ratelį nesukūrė reikiamos nuotaikos. Geriau jau kiekvienos tautelės atstovai patys apie save būtų šnekėję, o ne apie visus — I. Tynuristas. Jis daug kalbėjo ir folklorinėse pamaldose (jos vyko kitą dieną, šeštadienį). Norėjosi rimties, kartais komentarų, bet ne ištisai. Ar pasiteisino ilgas pamokslas estų kalba, kai kirchėje daugiau negu pusė žmonių — svečiai? Šiuo atveju organizatorių nebuvo nuspręsta — ar melsimės, ar pamaldos bus kaip konferencija.

● Sėkmingos buvo ansamblių išvykos į mažas, atokesnes vietoves. Tačiau jas irgi reikėjo geriau apgalvoti: kelionės trukmė, vietovės atstumas nuo Talino turėjo būti įvertintas ir pagal svečių kolektyvo dalyvių amžių. . .

Sunkūs dieniniai koncertai, svilinant saulei. Tokiam karšty visi slepiasi pavėsyje, tik vargšai folkloristai turi kepti saulėje. . .

Naudingi koncertai Talino senamiesčio kiemeliuose — juose galėjo koncertuoti pavienės mažesnės grupelės. Tik, deja, labai trūko rodyklių, tikslesnės informacijos.

● Pagirtina, kad Estijoje kartu gyveno bei valgė ir tarybiniai, ir užsienio svečių kolektyvai. Buvo proga tarybiniams piliečiams pasijusti normaliais žmonėmis. (Bepigu tai padaryti estams, turintiems puikų viešbučių kompleksą Piritoje.)

● Tenka pripažinti, kad kultūrinė programa festivalio metu daugeliui tarybinių kolektyvų nereikalinga, nes pagrindinis jų rūpestis — ką nupirkt, ką parvežt — šiais nepritekliaus laikais suprantamas. O ar pateisinamas? . .

● Mums, lietuviams, labai trūko vakaronių šėlsmo. (Estijoje, kaip minėta, tam nėra nei bazės, nei papročio.) Jas puolėme daryti patys — į šventę suvažiavę lietuvių folkloro gerbėjai, jaunimo folklorinių ansamblių dalyviai. Iš dalies tai pasiteisino — be lietuvių Talino festivalis būtų buvęs daug blankesnis. Bet. . . Šokome daugiausia tik patys — lietuviai, latviai. Baimina besaikis dalyvių gaivališkumas, t.y. klausymas tik savęs: darai vakaronę kitiems, o šoki tik pats (palyginkime: kvieti aplinkinius „einam valgyt", o obuolį pats vienas sugrauži). Kai Piritoje prie jūros vykdavo bendros vakaronės, lietuviai nesistengdavo žiūrėti į kitus, mokytis, pabendrauti kartu šokant, o susibūrę į atskirą grupę, linksmindavosi patys sau, mėgaudamiesi — pažiūrėkit, ak, kokie mes gražus ir šaunūs . Bet, jeigu nematai aplinkos, ar būtina važiuoti į Taliną. . . pašokti? Tas nelemtas noras pasirodyti, pasipuikuoti. O pasižiūrėjus į mūsų tautinius rūbus, jų dėvėseną, koktu darosi. Tuo labiau, kad jaučiasi nuostata — jei užsivelki tautinius rūbus viskas galima — pasiimti, kas tau nepriklauso, įlisti, kur nekviečia. Kyla pavojus tauriam folkloriniam judėjimui virsti folkloriniu avantiūrizmu. Kaip pankai giriasi „nubalsavę" į Palangą ir pragyvenę ten visą savaitę be rublio, taip ir kai kurie folklorininkai — važiavo į Taliną be miegamųjų maišų, nesusitarę iš anksto dėl stogo virš galvos. Mes tokiu vienkartiniu pasiautėjimu galime sužavėti kuklų europietį, bet ar ilgam? Gaila, bet tokiais poelgiais patvirtiname tautinio orumo stoką, žeminame save. Susimąstykime. . .

Mintis surinko ir parengė
EUGENIJA VENSKAUSKAITĖ

Red. pastaba: „Baltica-90" turėtų vykti 1990 metų liepos 10—15 dienomis Kaune.